

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Dubium I. Quid nomine Trinitatis, personæ, hypostasis, subsistentiæ, Vsiæ
& Essentiæ in diuinis intelligatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](#)

trinitarios hereticos, nouos ac veteres controversa sunt, rem omnem ad pauciores questiones reuocare; Et quidem initium faciendo, non à processione diuinarum personarum, ut fecit S. Thomas, sed ab ipsis personis diuinis; cum persona diuina secundum se multò notiores sint, quam earum processio; adeò ut doctrina de ipsis personis quasi fundamentum esse debat eorum, quantum de processione earundem, tum alius de rebus ad SS. Trinitatem spectantibus, magna ex parte Scholastico discurſu potius eruntur, quam aperte in scriptura traduntur.

Quatuor igitur questionibus materiam de sanctissima Trinitate totam comprehendemus. I. De Personis diuinis, earumque numero, similitudine, aequalitate, identitate, ordine & perfectione, secundum se & in genere. II. De processione seu origine diuinarum personarum. III. De Relationibus, notionibus, originibus, seu actibus notionalibus ac proprietatibus personarum, & constitutione earundem. IV. De personis singulis in specie. Agit verò S. Thomas de hoc argumento non tantum in summa loc. cit. sed etiam contra gentiles lib. 4. & alibi: ut & ex Patribus S. Hilarius libros duodecim; Ambrosius libro tres; Augustinus libros quindecim; Basilius libros quinque contra Eunomium; Richardus Victorinus libros sex, & alii alios de eodem argumento scripsere.

Q V A E S T I O I.

De personis diuinis, earumque numero, similitudine, aequalitate, identitate, ordine & perfectione, secundum se & in genere.

S. Thomas I. p. q. 29. 30. 31. 32. 39. & 42.

Absolutur hac questio octo dubitationibus. I. Quid nomine Trinitatis, Personae, Hypostasis, Subsistentia, & esse & essentia in diuinis intelligatur. II. Quà ratione Trinitatis mysterium à nobis in hac vita cognoscatur; an etiam naturali ratione, & evidenter. III. Quot sint Persona diuinae. IV. Quà ratione dissoluenda sint obiecções, contra Sanctissimam Trinitatis mysterium pugnantes. V. Quà ratione vocula & ratio persone communis sit omnibus personis diuinis; & de singulis predicitur. VI. An præter tres subsistentias & hypostases personales, sit in Deo subsistentia quadam absoluta, non personalis; & communis omnibus tribus personis. VII. Quà ratione diuina persona se habeant ad Essentiam; & quomodo tum de utriusque inter se comparatus; tum uniuersum debitis, que pertinent ad unitatem & pluralitatem in Deo, loquendum sit. VIII. An & quomodo diuina persone sint inter se aequales, similes, & in se mutuo existentes, adeoque unum. Oportet quidem hic agi etiam de formalí constitutivo diuinarum personarum; sed quia res hæc supponit cognitionem relationum & notionum, necessariò in questionem tertiam differenda est.

D U B I U M I.

Quid nomine Trinitatis, persona, hypostasis, subsistentia, & esse & essentia in diuinis intelligatur.

S. Thom. I. p. q. 29. a. 4.

Vt

Vti ante cuiuslibet rei tractationem, supponendum est tum quid nominis, seu nomen nominum, quibus in ea re explicandâ videntur est; tum etiam genus cognitionis, quo in ea recognoscendâ versamur: ita hæc duo etiam prius, quam arcani & ineffabilis huius mysterii explicationem aggrediamur, totidem dubitis, quasi prolegomeni alicuius loco, breuiter a nobis declaranda sunt; licet S. Thomas locis citatis hanc rem ipsi Tractationi non præfuerit, sed immiscuerit.

Quod igitur ad primum attinet, Notandum primum, quod Græcis dicitur τριάς, latine Trinitatem dici, vocabulo non quidem Ciceroniano, sed Ecclesiastico. Quod tanetis ex vi nominis, quarumlibet rerum ternarium numerum significat, Ecclesiastico tamen loquendi vsu, cum absolute profertur, singularem illum ac incomprehensibilem diuinorum personarum ternarium, adeoque ineffabile Trinitatis mysterium designat, quo tres sunt in Deo personæ, & vna numero simplicissima essentia seu natura, ut bene explicauit S. Thomas quæst. 31. artic. 1. Vbi etiam nota, quamvis Deus dicatur Trinus; non tam en vocari posse triplicem, quia nimis im hæc vox compositionem, & diuersitatem rei secundum idem nomen significat: nec etiam aut naturam Dei, aut Trinitatem ipsam vocari posse, trinam; quia nec natura, nec Trinitas in Deo multiplicatur. Quare Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 7. Nec quoniam Trinitas est, inquit, ideo triplices putandus est: alioquin minor erit Pater filius, aut Filius filius, quam simul pater & filius.

Quanquam Vasquez disp. 131. num. 16. existimat, nihilominus recte dici posse, triplicem in Deo personam, & triplicem emanationem; sicut etiam loquitur S. Thomas quæst. 10. de potent. artic. 2. Et vulgariter loquendi vsu, eoque non alieno à latine lingue authoribus, saepe dicimus, duplex, triplex, &c. pro duabus, tribus, &c. eti fortasse minus proprie.

Sed & huic ipsi voci Trinitas singulæ nationes ac lingua suum habent vocabulum respondens, eodem plane sensu & significatione. Quare profanè egit Lutherus, qui pro suo nouandi studio, Trinitatis vocem, si non mysterium ipsum exosus, de ea vocali contemptu locutus est in maiore postillâ Conc. 1. dom. Trinit. & simul ex Litanis germanicis submouit, & expunxit illam precani formulam, sancta Trinitas unus Deus misericordia nobis; tam partum utique propitiari habiturus S. Trinitatem, quam parum illi se supplicem praestitit. Quod si cui latinitas cordi est, habet Tertullianum, Cyprianum, Arnobium, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, non solum optimos recte sentiendi, sed etiam bene loquendi Magistros, qui frequenti vsu eam vocem latinitatis quodammodo iure donarunt.

Nec oblitus, quod in ipsa Scriptura sacrâ ea vox non reperitur. Nam & hoc in plerisque aliis vocibus facris & doctrinalibus, puta incarnationis, Transsubstantiationis, Consubstantialis, &c. accedit, quæ tamen optimo iure ac necessariò, ad grauissima fidei nostræ mysteria, in scripturis nihilominus tradita, uno verbo significanda, ab Ecclesia fuerunt introducta. Et vero semper licuit in unaquaque discipli-

nâ, ad res ipsas commode explicandas, nouare vocabula, quando vetera defuerunt. Quidn ergo hoc ipsum licuit Ecclesia, in doctrinâ fidei? ut benè etiam ostendit Athanasius in epistolâ de decretis Nicænae Synodi, & in disputatione cum Ario Laodicæ habita, aduersus Arianorum importunitatem, reiūcentium vocabulum Homousios.

Bene etiam S. Thomas hic quæst. 29. art. 3. ad 1. Si de Deo, inquit, opereretur dici solum illa secundum vocem, qua sacra scriptura de Deo tradidit, sequeretur, quod nunquam in aliâ lingua posset aliquis loquide Deo, nisi in illâ, in qua primo tradita est scriptura veteris vel novi testamenti. Ad inveniendam autem noua nomina, antiquam fidem de Deo significantia, cogit necesse disputandi cum hereticis. Nec hæc nomina vitanda est, cum non sit profana, ut pote scripturarum sensu non discordans. Docet autem apostolus, profanas vocum nouitates vitare. 1. Tim. vlt. Ita S. Thomas.

Notandum secundò, cum Trinitatis mysterium intrinsecè complectatur Trinitatem personarum, in vna naturâ seu essentiâ diuinâ; necessarium esse, ad id mente concipiendum, verbisque ritè exprimentum, comportant habere notionem corundem vocabulorum, personæ, & naturæ, seu essentiæ; aliorumque idem significantium, quibus nunc Ecclesia in eiusdem mysterii significatione vti solet, qualia sunt, Hypostasis, Subsistens, Substantia, Vtia, Homousios, seu Consubstantialis: præsertim cum eti quidem hoc mysterium semper in Ecclesiâ constantissime creditum & propugnatum fuerit, ut ex omnibus symbolis liquet, attamen de nonnullis eiusmodi vocibus olim fuerit dubitatum: quarum proinde breuem explicationem hoc loco præmitte, necessarium videtur.

Notandum igitur tertio, quod ad vocabulum Personæ attinet, aliud esse, à quo nomen hoc desumum est, aliud ad quod significandum est impositum. Nam ut ex Boetio lib. 3. de diuin. nat. notauit S. Thomas q. 29 a. 3. obiect. 2. & resp. ad eandem, nomen personæ videtur traductum ex his personis, que in comedisi, tragediis; homines representabant. Persona enim dicta est à personando; quia concavitate ipsâ, maior necessaria est, ut voluatur sonus. Græci vero has personas ἀγόρωνα vocant, ab eo, quod portantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum. Quo modo etiamnum dicimus, laruatos incedere personatos.

Hinc vero translatione quadam, tum ad ceteras animi corporis qualitates, quibus homines inter se differre solent; tñ ad dignitates, quas in Repub. aut Ecclesiâ gerunt, significandas, idem vocabulum est traductum. Quo modo à Rhetoribus inter attributa personæ numerantur, esse studiosum aut militem; esse iracundum aut mitem; adolescentem aut senem; pulchrum aut deformem; diuitem aut pauperem. Et in Repub. gerere alius dicitur personam Consulis; alius Senatoris; in Ecclesiâ, Episcopi, aut Præpositi. &c. Deniq; ad intrinsecam & substancialē dignitatem, perfectionemq; ultimam naturæ intelligentis significandam, idem nomen Ecclesiastico maximè loquendi vsu, deriuatum est; quo modo à Boetio lib. de duabus naturis definitur: Persona est rationalis (sive intelligentis) naturæ individus (hoc est, incommunicabilis) substantia. Quæ definitio ab omnibus Theo-

logis (frustrà dissentiente Scoto in 1. d. 23. q. 1.) probata & recepta est, apud S. Thomam. q. 29 art. 1. eademq; nomine idem nomen usurpat à latinis Patribus, vti & nomen græcum περιουσία apud Græcos. Neq; hoc sensu differt à *supposito*, nisi quod hoc latius patet, & natura cuilibet substantiali etiam non intelligenti competitor.

Quare etsi quidem nomen personæ, quantum ad id, à quo impositum est nomen, Deo non cōueniat; quâ de causâ etiam olim ex Græcis nonnulli personæ, seu ἡ περιουσία nomen in diuinis aliquantisper respuebant, rati nomen hoc officii seu dignitatis, nō substantia esse: tamen quantum ad id, ad quod significandum præcipue inpositum est, Deo maxime cōuenit, vt rectè S. Thomas cit. q. 29. a. 3. ad 2. adeò vt de fide sit, personæ rationem, iuxta ultimū nominis significatum, propriæ ac formaliter in Deo locâ habere; vti ex SS. Patribus & positâ descriptione personæ, ac in primis ex symbolo Athanasi patet, in quo dicitur: *Alia est n. persona Patris, alia Fili, alia Spiritus sancti. Quicquid temere Laurentius Valla lib. 6. elegantiarum cap. 34. contra communem vsum Patrum & Conciliorum, persona nomen referat ad solâ qualitatem, non ad substantiam; nec magis in Deo, quam in bruto esse afferat; quasi ex æquo vtrisq; cōueniat.* Quomodo verò hoc nomen personæ de tribus personis prædicetur; & quidnam in Deo directè & formaliter significet, inferius suis locis dicterit dub. 5.

Notandum quartò ex S. Thoma q. 29. a. 2. sicut apud Latinos id, quo res quælibet secundum rationem nostram definitur, seu intrinsecè & essentialiter constituitur, vocatur *Natura* siue *Essentia*, aut etiam *Quidditas*, ita apud Græcos vocari φύση, aut etiam φύσις. Quarè sicut in dubitate Deo naturam & essentiam tribuimus, de qua disp. 2 q. 1. actum est, ita etiā in Deo sine vlla cōtrouersiâ φύσις, sicut & φύση problemur, vt rectè Damascenus lib. primo Instit. cap. 1. quicquid olim in Concilio Sirmiensi, & Ariminensi, Arriani nonnulli p̄f. non minus, quam hypostasis: voce abstinentium callide censuerint; vt videlicet sublatâ φύση siue essentia appellatione, discrimin pariter inter naturam & substantiam, seu personalitatem, in Deo auferrent, vt videre est apud Nicephorū lib. 9. hist. cap. 99. & 44.

Vbi etiam ex Metaphysicâ suppono, personam quidem, vti & suppositum, non habere locum nisi in naturâ substantiali, attamē differre à naturâ, siu ratione tantum & virtualiter (in diuinis) siue ex naturâ rei in creatis, vti ex mysterio Trinitatis & Incarnationis constat. Siquidem in omni substantiâ completa & perfectâ tria considerari possunt re vel ratione distincta. Primum est ipsam etiā siue naturam per se spectata, quæ vt sic abstrahit ab vniuersalitate, & singularitate, potestq; adeò esse singularis aut vniuersalis: secundū est natura singularis & individua, quæ præter naturam includit singularitatem, hoc est, vt superior habeat Philosophia, gradum quendam seu differentiam individuantem, quam etiam *haecceitatem* vocant; quæ fit, vt ipsa pluribus inesse non possit, salte multiplicita & diuisa in iis, quibus inest: licet adhuc esse possit saltem in uno, videlicet in supposito, quod perfectius sit, quā ipsa. Tertiū est ipsa persona, quæ iam perfecta & completa substantia est; & præter naturam singularem includit personalitatem siue

subsistentiam; hoc est ultimum quoddā complemetum intra latitudinem substantiæ, quo fit, vt natura singularis nō modò una numero sit, nec possit inesse plurib⁹ multiplicata & diuisa; sed et sit penitus incommunicabilis, ita vt nec vni quidē inesse possit, cūm sit iā in genere substantiæ vndequaq; perfecta & cōpleta.

Notandum quintò, de vnu & significatione græcæ vocis *Hypostasis*, quæ ex vi nominis & substantiam, & substantiam significat, si præcisè etymon spectes, olim occasione Arriana hæresis, magnâ inter ipsos est Orthodoxos Patres fuisse cōtrouersiam, vt videre est apud Socratem lib. 3 c. 7. & Nicephorū lib. 10. hist. cap. 15. & verò aliquamdiu etiam in Ecclesiâ liberum fuisse, Catholico sensu, voce Hypostasis promiscuè vti, siue pronatura & essentia, siue pro persona, vt videre est apud Gregorium Nazianzenum Orat. 21. de laudibus Athanasi, & orat. 32. ad centum & quinquaginta Episcopos, & apud Nicephorū lib. 10. c. 16.

Sed & S. Hieronymus circa eius vocis significacionem & vsum anceps, epist. 57. ad Damasum, sub voce *hypostasis*, velut sub melle, *venenum latere suspicatus* (quandoquidem vti ipse aiebat, *tora secularium literarum schola, nihil aliud hypostasis, nisi s. etiā nevit;* quo sensu etiam quidam SS. Patres non tres, sed vnam in Deo hypostasin esse dixerunt) nil dubitauit vir doctissimus, S. Damasi Romani Pontificis, velut Iudicis controværiarum fidei, supremam habet de resonentiam ac iudicium supplex exposcere: *Obeſſor, inquit, Beatiitudinem tuam, per Crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem, ut mihi epistolæ tuæ siue tacendari, siue dicendarum hypostasem detur auctoritas.* Simili dubitatione de eodem vocabulo hypostasis tenebatur etiam aliquando S. Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 8.

Hoc verò tempore, & iam dudum olim, maxime post Concilium Chalcedonense act. 5. in secundafid, confes. & Ephesinum anathem. 2. & 4. res extra cōtrouersiam posita est; & certum in Ecclesia, in hac quidem materia, ea voce nihil aliud significari, quam suppositum, seu in natura quidem intelligenti personam: ita vt quod persona in natura rationali seu intelligenti, id prima substantia, res natura, suppositum, & hypostasis, in qualibet natura substantiali siue significent, vt rectè etiam S. Thomas hic q. 29. a. 2. Sicut ergo tres in Deo personas, ita tres hypostases, seu vt loquitur S. Hieronymus, tria eny postata, sine vlla prorsus dubitatione confitetur Ecclesia, vt videre est apud Basilium epist. 43. Gregorium Nyssenum libello de differ. vñia & hypostasis, Damascenum loco citato, & lib. 3. de fid. cap. 3. & 6. & ipsum etiam Hieronymum in exposit. fid. ad Damasum. Quo sensu iam dudum etiam ante legebatur apud S. Dionysiu cap. 1. & 3. de diuin. nom. & apud Iustinum in confess. Trinit. 8. & lib. quæst. gent. q. 17.

Eundemque sensum apud Latinos habet vocula *substantia*, vt notauit S. Thomas cit. quæst. 29. a. 2. in corp. & ad 2. nisi quod nunc apud Scholasticos abstracte potius, pro ipsa suppositatitate, seu complemento ultimo substantiæ, quam concretè pro supposito usurpari soleat, vt bene etiam notarunt Suarez lib. 3. cap. 4. num. 1. Vasquez disp. 125. & Albertinus tom. 2. de substant. quæst. 11. dub. 1. id que ex vnu etiam ipsius sexta & septima Synodi. Licet & haec vocula nonnunquam pro natura legatur accepta, apud Rusticum Diaconum contra Acephala

los, ut notauit Vasquez hic disp. 114, num. 10. sed hoc interpres est, qui ita vocabulum hypostasis verrit, cum eo loco potius substantiam vertere debuisset, ut mox dicetur.

12 Totam hanc controversiam inter Græcos & Latinos, olim de nominibus personæ & hypostasis agitatam, optimè exposuit Gregorius Nazianzenus orat. de laudibus Athanassi lib. finem: *Namcum essentia, inquit, una, & tres hypostases à nobis (Græcis) p[ro] dicentur, quod alterum diuinitatis naturam, alienum personarum trium proprietates declarat, ac simili quidem modo apud Romanos intelligenter; ceterum ob lingue illius angustiam, verborumque inopiam, hypostasis ab essentia distinguere non posse; eamque ob causam in illius locum personarum induxisse nomen, nostra substantias admittere viderentur, quid tandem contingit? Res profectio ridicula, vel potius miseranda. Diversæ fides speciem præbuit leuis illa, circa vocu[n]dum, contentio. H[oc] deinde alii Sabellij errori astapulari visiti sunt: alii Arii impietatem amplecti, quod reiecti personis tres hypostases nominarent. &c. Et tandem res adducit a est, ut periculum esset, ne orbis terrarum fines, una cum syllabis, & se inuicem distraharentur & rumpentur. Donec tandem magnus Athanassis, ut mox ibidem subiicit, viraque parte leniter & humane accerita, verborumque sententia diligenter & accurate per pensa, postea quam concordes repertis, nec quantum ad doctrinam quicquam inter sed fiducientes, ita negotium transegit; ut nonnumini usum ipsi concedens, rebus eos constringeret. Ita Gregorius.*

13 Notandum sexto, quod ab *substantie* vocalam, attinet, licet ea non olim tantum, sed & nunc quoque subinde bisariam accipiatur, ut ex Aristotele, lib. 5. Metaph. cap. 8. tex. 15. (vñr vocabulum, quod interpretes substantiam vertunt, eodem modo distinguente) notauit S. Thomas hic cit. quest. 29. art. 2. & colligitur ex Concilio Florentino sels. 19. nimirum primo, pro quidditate seu natura eiusque rei, quam significat definitio; secundo pro hypostasi, seu ente subsistente, adeoque pro supposito; quo sensu etiam S. Hilarius olim lib. de synodus, afferuit, in Deo non male dici *tres substantias*: tamen in hac materia vñr loquendi iam factum est, ut ferè priori tantum significatio accipiatur; & sic absolute in diuinis *uni substantia*, seu tres persona *uniuersi substantiae*, non autem tres substantiae dicantur, ut notauit etiam S. Thomas quest. 30. artic. 1. ad 1. vbi ait; *Nos (Latini) non consueuimus dicere tres substantias; ne intelligerentur tres essentiae, propter nominis aequivalutatem: vt cunque in definitione personæ superius ex Boetio tradita, incommunicabilis substantia, planè hypostasis significet.* Et quest. 29. art. 2. ad 2. ait idem S. Thomas: *Quia nomen substantiae, quod secundum proprietatem significationis respondet hypostasi, (quæ nimirum ex vi nominis, & substantia, & substantia veri potest) aequivalut apud nos; cum quandoque significet essentiam, quandoque hypostasin, ne posset esse erroris occasio, maluerunt pro hypostasi transferre (altem communiter) substantiam, quam substantiam.*

14 Eodemque sensu iam dudum Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 9. ait: *Quia nostra loquendi consuetudia iam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus essentiam, quod intelligitur, cum dicimus, substantiam, non*

audemus dicere, unam essentiam, tres substantias. Et lib. 7. cap. 4. Dicitum est à nostris Græcis, inquit, una essentia, tres suæ substantiae, (hypostases) à Latini una essentia vel substantia, tres personæ: quia sicut iam diximus, non aliter in sermone nostro, id est, Latino, quam substantia solet intelligi.

Notandum septimo, propriam Ecclesiæ vocem, qua contra Arianam hæresin, in professione Sanctissimæ Trinitatis, vt solet, esse vocem *Homousios*, siue *consubstantialis*; qua nihil aliud significatur, quam tres personas in Deitate esse eiusdem substantiae ac naturæ. Quare etiam post exortam Arianam hæresin, Catholici ab hæreticis hac voce, quasi testera quadam discernebantur, ut constat ex Concilio & Symbolo Niceno; proque ea velut pro aris & focis accerrime dimicabant reiectis illis, quas eius loco obtrudere ex Arianis nonnulli nitebantur, vocibus *Heterousios*, aut *Homoeusios*, hoc est, diversæ, aut similis substantiae. Vnde Ambrosius lib. 3. de fid. cap. 7. *R[ec]te, inquit, homousion Patri datum dicimus, quia verbœ & personarum distinctio, & naturæ unitas significatur.*

Etiamen infelix Lutherus lib. contra Latomum ait; *Quod si edit anima mea vocem Homousion, & non in ea viti, non ero hæreticus: quin etiam ibidem, & lib. de concil. seu malitia excæcatus, seu imperitia deceptus, non est veritus dicere! s. Hieronymo quoq[ue] eam vocem difficultate, quod nefio quid veneni latere in syllabis arbitraretur. Quod aperit falsum est. Circa vocem enim hypostasis, ut vidimus, non homousios, hæstituit Hieronymus cit. epist. 57. ad Damasum; quin potius eodem loco ipsemerit Sanctissimam Trinitatem, sine vlla hæsitatione & dubitatione, diserte homousion appellat, ut notat. 5. vidimus. Et vero Lutherum locutum esse de verbo Homousios; non Homoeusios, ut falsò contra Bellarmine scripsit Dananus, apud Andream Eudæmon Ioannem castigat, lib. 1. cap. 1. ex ipso contextu verborum apertissimum est. Atque hæc de vocibus & terminis quasi generalibus, quibus in explicacione huius mysterii necessariò viendum est, satis sunt quidem adhuc voces alias plures, magis particulares, in explicacione huius mysterii visitatae; ut *processio, Notio, notionalis proprietas, origo personarum.* &c. sed de quibus sigillatum tuis locis inferius agendum est.*

DVBIVM II.

An, & qua ratione Trinitatis mysterium à nobis cognosci posse; an etiam naturali ratione & evidenter.

S. Thom. i. p. q. 32. a. 2.

NON defuerunt, qui existimarent, Mysterium Trinitatis evidenter, partim etiam vi naturali intellectus in hac vita cognosci posse. In quibus primo Raymundus Lullus, siue vt alii loquuntur, Lullius, docuit, supposito saltem lumine fidei, vel aliqua supernaturali revelatione de hoc mysterio,

posse